

Regionálne územné systémy ekologickej stability - metodika a prax

V záujme zlepšenia súčasného stavu životného prostredia, najmä narušenej stability krajiny a jej ekosystémov, prijala vláda SR uznesenie č. 394 zo dňa 23. júla 1991 o Konceptii územného systému ekologickej stability krajiny. Ako plnenie tohto uznesenia bol r. 1992 spracovaný Generel nadregionálneho územného systému ekologickej stability Slovenska (GNÚSES). Pri spracúvaní tohto dokumentu sa využili doterajšie poznatky z podobných prác v Čechách a na Morave (najmä autorov Löwa, Míchala a i.), ale už aj nové teoretické postupy a riešenia územných systémov ekologickej stability (ÚSES) v krajine. GNÚSES sa mal ďalej rozpracovať na úroveň regionálnych a miestnych ÚSES.

Prvým krokom k naplneniu tejto požiadavky bolo vypracovanie Metodických pokynov na tvorbu dokumentov územného systému ekologickej stability. Touto úlohou poverilo Ministerstvo životného prostredia SR bývalý Kabinet evolučnej a aplikovanej krajinskej ekológie SAV v Banskej Štiavnici (J. Šteffeka, P. Múdreho a kol.). Tvorcovia metodiky vychádzali z prác J. Löwa, I. Míchala, J. Culeka, J. Mackú, z poznatkov komplexného hodnotenia krajiny metódou LANDEP a vlastných skúseností. Metodika naplňa funkcie ÚSES celoplošne a stanovuje postup jeho vypracovania na úrovni regionálnej (spravidla na území administratívneho okresu) a miestnej (v hraniciach katastrálneho územia).

Metodické pokyny na vypracovanie dokumentov územného systému ekologickej stability schválila operatívna porada ministra ŽP SR 15. februára 1993. Nadväzne na to sa začala

I. etapa spracovania regionálnych územných systémov ekologickej stability (RÚSES) pre 15 okresov, ktoré určilo MŽP SR. Spracúvali ich rôzne projektové firmy na základe konkurzného výberu a ukončili v decembri 1993. Boli to RÚSES okresov: Bratislava-vidiek, Nitra, Topoľčany, Trnava, Trenčín, Banská Bystrica, Dolný Kubín, Martin, Žilina, Košice-vidiek, Poprad, Prešov, Rožňava, Spišská Nová Ves a Stará Lubovňa. V rámci overovania metodiky sa spracoval okres Žiar nad Hronom a z rozpočtu Okresného úradu životného prostredia v Liptovskom Mikuláši sa financoval RÚSES tohto okresu.

R. 1994 sa MŽP SR rozhodlo pokračovať v spracúvaní RÚSES pre zvyšných 21 okresov SR. Túto II. etapu prác garantovala Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP), odborná organizácia MŽP SR. Na základe zmluvy medzi Fondom životného prostredia (z ktorého sa financovala celá II. etapa), MŽP SR a SAŽP sa začali práce v auguste 1994. Na základe dohody sa riešenie 21 projektov RÚSES rozdelilo na dve časti. V prvej časti bolo 16 RÚSES v termíne do 31. 12. 1994 a zvyšných 6 RÚSES s termínom 30. 6. 1995. Projekty prvej časti zahrňovali okresy: Humenné, Michalovce, Trebišov, Vranov nad Topľou, Bratislava-mesto, Dunajská Streda, Galanta, Senica, Levice, Nové Zámky, Veľký Krtíš, Lučenec, Rimavská Sobota, Považská Bystrica a Prievidza. V druhej časti sa spracovali projekty RÚSES pre okresy Komárno, Čadca, Zvolen, Košice-mesto, Bardejov a Svidník.

Na zabezpečenie jednotného výstupu projektov RÚSES menovala

SAŽP manažéra úlohy, ktorý zodpovedal za:

- jednotnosť výstupu grafickej a textovej časti,
- časové splnenie termínov,
- vyriešenie technických a obsahových problémov.

Aby sa tieto požiadavky mohli spoľahlivo zabezpečiť rozhodol manažér a jeho tím o spracovaní "Manuálu" k Metodickým pokynom na vypracovanie dokumentov územného systému ekologickej stability, ktorý vysvetľuje jednotlivé pracovné postupy, stanovuje algoritmus pracovných krokov, dopracúva niektoré problémové okruhy tak, aby pracovníci jednotlivých pobočiek SAŽP pristupovali k chápaniu a spracúvaniu RÚSES jednotne.

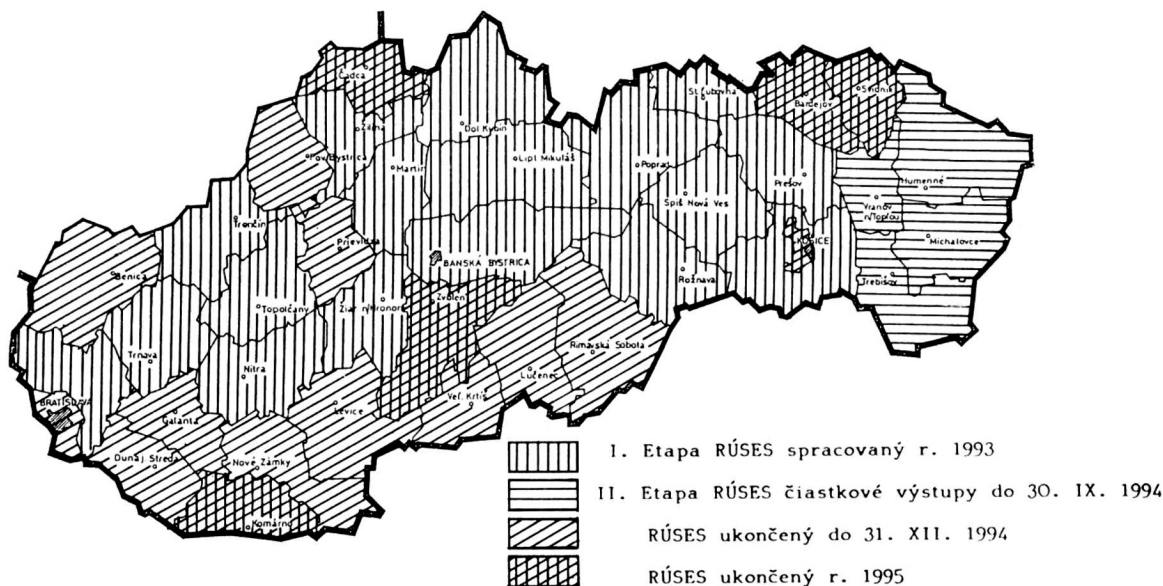
Manuál RÚSES sa spracúval v období február - august 1994 a skladá sa z 5 dielov:

- I. - Úvod do problematiky,
- II. - Analytická časť,
- III. - Syntézy v procese,
- IV. - Abiokomplexy v procese,
- V. - Klasifikácia, hodnotenie a návody.

Manuál zámerne rozšíril počet výstupov grafických častí z troch výkresov na päť s nasledujúcim obsahom:

- Súčasná krajinná štruktúra - mapa,
- Priestorová syntéza pozitívnych faktorov - mapa (priemet prvkov ochrany),
- Priestorová syntéza negatívnych faktorov - priesvitka (stresové prvky),
- Klasifikácia územia - priesvitka (hodnotenie územia podľa stanovných kritérií),
- Návrhová mapa RÚSES - mapa (celoplošný návrh prvkov RÚSES a opatrení na hospodárenie v krajine).

Manuál stanovil jednotnú legendu pre každý výkres s minimálnym počtom požadovaných prvkov a usmernil obsah textovej časti sprievodnej správy. Spracovateľom vysvetlil a zjednotil pracovné postupy pri tvorbe jednotlivých častí RÚSES -

Postup v spracovaní regionálnych územných systémov ekologickej stability na Slovensku

od analýz až po návrhy. Manuál je dielom kolektívu pracovníkov SAŽP a prezentuje ich myšlienky, nápady, podnety a skúsenosti z predchádzajúcich projektov RÚSES.

Spracovaním II. etapy - 21 RÚSES - boli poverené jednotlivé pobočky SAŽP podľa ich pôsobnosti v území. Spracovanie si mohli zabezpečiť vlastnými pracovníkmi, alebo zadaním špeciálnym odborným firmám a inštitúciám podľa podmienok konkurzného konania. SAŽP spracovala vlastnými pracovníkmi 14 projektov a subdodávateľsky 7. Každý RÚSES sa po ukončení hodnotil na oponentskom konaní. Na základe akceptovaných pripomienok okresného úradu ŽP a členov oponentskej rady sa potom dopracoval tak, aby sa mohol využiť pre potreby okresných a obvodných úradov ŽP. Na spracovanie týchto 21 RÚSES sa uvoľnilo z Fondu životného prostredia 5,2 mil. Sk, čo predstavovalo v priemere 251 000 Sk na každý RÚSES.

Počas spracovania projektov sa konali kontrolné dni, kde sa sledoval priebeh prác po odbornej stránke, dodržiavanie časového harmonogramu, pokynov uvedených v manuáli a spolupráca s pracovníkmi okresných úradov životného prostredia, ktorí

budú používateľmi projektu RÚSES. Každý spracovaný RÚSES posudzovali 2 oponenti - jedného určilo MŽP SR a druhého okresný úrad životného prostredia. Na základe výsledkov oponentských konaní možno hodnotiť úroveň spracovaných RÚSES ako veľmi dobrú i čo sa týka obsahu i grafickej interpretácie.

Z diskusií na oponentských konaniach a z pripomienok oponentov možno formulovať niekoľko okruhov problémov, ktoré sa pri spracúvaní a prezentácii RÚSES vyskytli:

Metodické problémy:

- rozdiely v chápaní, prezentácii a naplnení pokynov sa vyskytli medzi Metodickými pokynmi pre spracovanie dokumentov ÚSES a Manuálom k Metodike ÚSES,
- nejednotnosť a nejasnosť pri klasiifikácii a hodnotení územia, čo je veľmi náročné odborne i časovo,
- tvorba a využitie abiakomplexov v úrovni RÚSES.

Obsahové problémy:

- nedostatočné informácie o lesných spoločenstvách,
- príliš rozsiahle a nenáležité analytické informácie, ktoré neboli primerane využité v ďalšom procese spracovania RÚSES,

- nedostatočné hodnotenie významu a funkcie nelesnej stromovej a krovitej vegetácie (NSKV = NDV),
- absencia hydroekologického hodnotenia krajiny,
- rozsah a realnosť navrhovaných ekostabilizačných opatrení,
- stanovenie záväzných a smerných opatrení na zabezpečenie realizácie RÚSES,
- požiadavky na rozpracovanie do konkrétnych katastrálnych území.

Legislatívne problémy:

- záväznosť spracovaného materiálu v rozhodovacom procese štátnej správy a samosprávy,
- miera využiteľnosti v územnom plánovaní, ochrane prírody, pozemkových úpravách, lesných hospodárskych plánoch atď.

Technické problémy:

- nepresnosti v textovej a grafickej časti, ktoré vznikli pri prepisoch alebo pri prekršľovaní z máp rôznej mierky a pod.,
- požiadavka na zvýšený počet exemplárov,
- požiadavka na digitálnu formu výstupu.